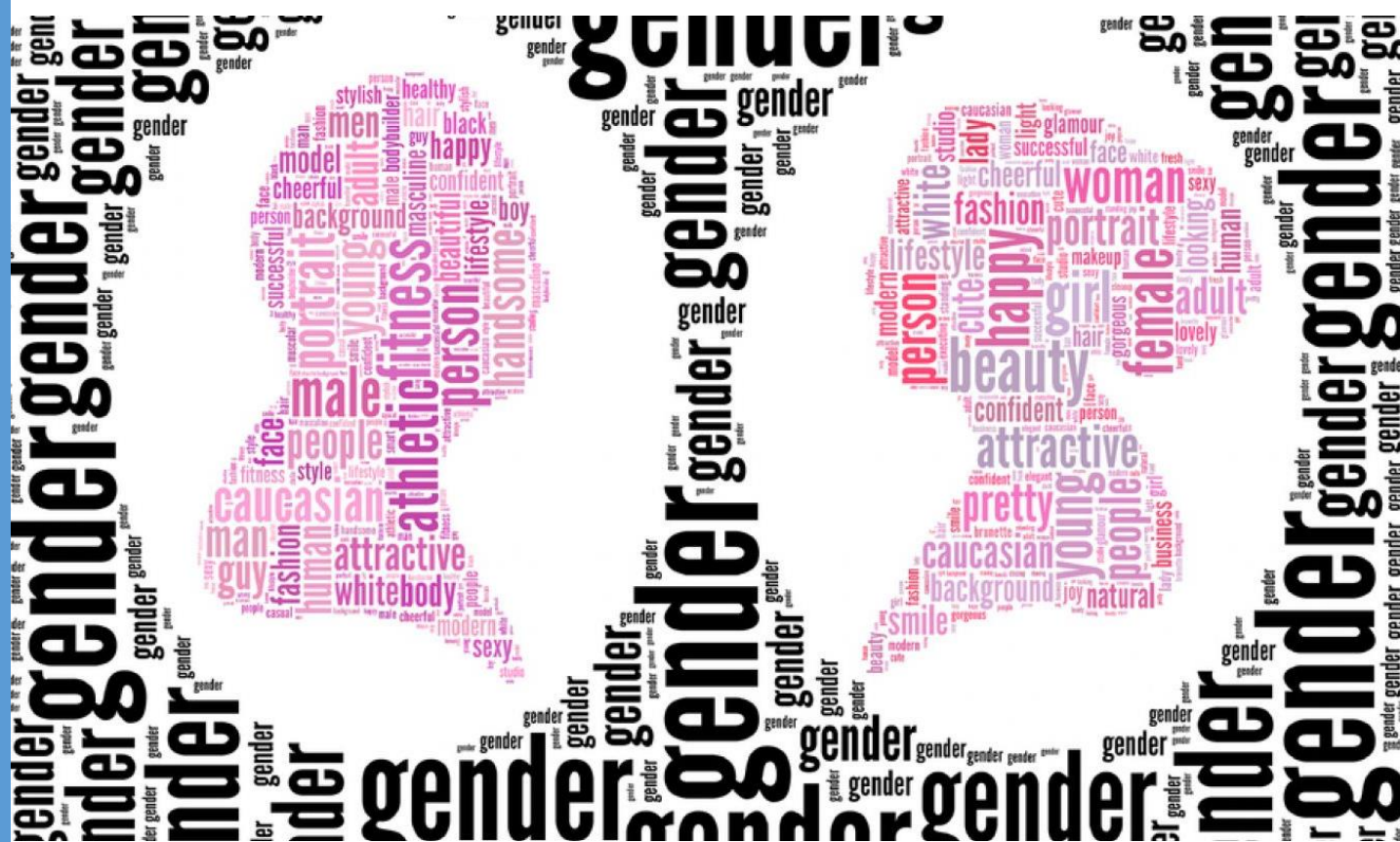

Gendersensitief werken in de ketenbrede aanpak van huiselijk geweld

Checklist en Tools

Inhoudsopgave

1. Aanleiding	3
2. Visie netwerk vrouwenopvang op gendersensitief werken	4
2.1 Ketenbrede gendersensitieve aanpak	4
2.2 Over gendersensitief werken en huiselijk geweld	5
3. Checklist gendersensitief werken in de vrouwenopvang	6
4. Toelichting op de checklist gendersensitief werken	8
4.1 Gendersensitief werken is opgenomen in de visie van de organisatie	8
4.2 Gendersensitief werken is opgenomen in systeemgericht werken	10
4.3 Machtsverhoudingen en rolverwachtingen komen expliciet terug in het instrumentarium ..	11
4.4 Gendersensitief werken in deskundigheidsbevordering, scholing en intervisie	12
4.5 Gendersensitiviteit is opgenomen in de ketenbrede aanpak van (ex-)partnergeweld	12
5. Toolkit gendersensitieve aanpak bij (ex-) partnergeweld	14
5.1 Afwegingskader in relatie tot toegankelijke en beschikbare en adequate hulp en ondersteuning voor alle slachtoffers	14
5.2 Ecologisch model	15
5.3 Vragen voor goede analyse	18
5.4 Determinanten van geweld	20
5.5 Casusbespreking	20
5.7 Checklist gendersensitief beleid voor gemeenten	22
Bronnen	24

1. Aanleiding

De Nederlandse aanpak van huiselijk geweld heeft van oudsher een sterke nadruk op de gendergerelateerde aard van huiselijk geweld. Vrouwenopvang-organisaties hebben in feite hun roots in een gendersensitieve aanpak. De gendersensitieve aanpak heeft het laatste decennium echter plaatsgemaakt voor een meer genderneutrale aanpak van huiselijk geweld, zoals wordt geconstateerd in het Grevio-rapport (2020). Dit is terug te vinden in de term ‘Geweld in afhankelijkheidsrelaties’ waarmee men uiting geeft aan de verschillende vormen van huiselijk geweld die een persoon – ongeacht leeftijd, gender, relaties, seksuele gerichtheid of anderszins – kan ervaren in een intieme relatie of familieverband. Ook het programma *Geweld hoort nergens thuis* (2018 – 2021) ging uit van deze genderneutrale aanpak, zonder erkenning voor vrouwen als groep die een bijzonder groot risico lopen op gendergerelateerde schade.

Bij genderneutraal beleid bestaat het gevaar dat professionals interventies uitvoeren zonder aandacht te hebben voor genderspecifieke aspecten, wat kan leiden tot hiaten in bescherming en ondersteuning. Dit kan er toe bijdragen dat vrouwen uiteindelijk opnieuw slachtoffer worden van huiselijk geweld.

Het Grevio Committee roept de Nederlandse overheid op een meer gendersensitieve aanpak bij huiselijk geweld te hanteren. Zij zegt in haar rapport: “Het is voor de ervaringen van vrouwen als slachtoffer van essentieel belang dat de onderliggende machtsdynamiek van huiselijk geweld en controle, de afhankelijkheid van de vrouw van de misbruiker en de implicaties ervan worden erkend.”

Als leden van het landelijk netwerk vrouwenopvang zijn wij het met dit standpunt eens. Het sluit aan bij de ontwikkeling die de vrouwenopvang de laatste jaren doormaakte. Waar voorheen de focus primair lag op het beschermen van vrouwelijke slachtoffers, is de aanpak van huiselijk geweld inmiddels systeemgericht en met aandacht voor verschillende situaties en achtergronden van de vrouwen, meisjes, jongens, mannen en LHBTIQ+-personen die wij helpen.

Wij zetten onze ervaring en expertise graag in voor de versterking van gendersensitief werken in de ketenaanpak van huiselijk geweld. Het resultaat daarvan vindt u in deze notitie. De notitie bestaat uit drie delen

1. We starten met de visie van het landelijk netwerk vrouwenopvang van Valente. Hierbij geven we aan wat we onder gendersensitief werken verstaan en waarom het zo belangrijk is om in de aanpak van huiselijk geweld gendersensitief te werken.
2. In deel 2 gaan we in op de vijf-punten checklist die we hebben ontwikkeld voor de vrouwenopvang. Hiermee kunnen vrouwenopvang-organisatie inzicht krijgen in de mate waarin zij gendersensitief werken
3. Deel 3 bestaat uit een toolkit, waarmee organisaties aan de slag kunnen om de gendersensitieve aanpak verder vorm te geven, samen met hun opdrachtgevers en andere organisaties in de keten.

Dit document is een herijking van ons genderperspectief, met als doel een belangrijke stap te zetten, zonder overigens volledig te willen zijn. Naarmate we scherper gaan kijken, zullen we meer zien.

Afbakening

Naast sensitiviteit voor gender is het bij de aanpak van huiselijk geweld ook noodzakelijk om bijvoorbeeld cultuur- en traumasensitief te werken. Bovendien verschilt de uitwerking van deze thema's al naar gelang het type van geweld dat speelt in een huishouden of gezin. In dit document concentreren wij ons op de gendersensitieve aanpak van (ex-)partnergeweld. Ook hebben wij de specifieke gendergerelateerde aandachtspunten van LHBTIQ+-personen, die huiselijk geweld (hebben) ervaren, niet nader uitgewerkt.

2. Visie netwerk vrouwenopvang op gendersensitief werken

2.1 Ketenbrede gendersensitieve aanpak

Vrouwenopvang-organisaties hebben hun roots in de gendersensitieve aanpak van huiselijk geweld. Het ontstaan van de Blijf van m'n lijf huizen kwam voort uit een besef van machtsongelijkheid en gender specifieke opvattingen in de samenleving, die ten grondslag kunnen liggen aan geweld tegen vrouwen.

Als koepelorganisatie van de vrouwenopvang streeft Valente dan ook naar een ketenbrede *gendersensitieve aanpak* die recht doet aan de diversiteit in onze doelgroepen en de socialisatie van onze cliënten: vrouwen, mannen en kinderen (als individu, binnen hun gezinnen, hun gemeenschap en in de maatschappelijke context).

Hierbij maken we de volgende opmerkingen

- **Gender gaat niet over sekse¹, maar over verwachtingen, sociaal-culturele rollen en posities binnen families, in gemeenschappen en in de maatschappij.** Om huiselijk geweld effectief aan te pakken is het onontbeerlijk om te kijken naar machtsverhoudingen, (on-)gelijkheid en afhankelijkheden, op verschillende niveaus. Op basis daarvan analyseren maatschappelijk werkers risico- en beschermende factoren die hieruit voortvloeien en nemen deze als basis voor het werken aan het stoppen van geweld en het vergroten van duurzame veiligheid².
- **Een gendersensitieve aanpak gaat goed samen met systeemgericht werken:** gendernormen en -ongelijkheid zijn factoren die van invloed zijn op de rollen en patronen, de interactie en dus ook de geweldsdynamiek in gezinnen en huishoudens. Als onderdeel van het systeemgerichte werken is het van belang om met alle betrokkenen in gesprek te gaan (als de veiligheid dat toelaat) en richting alle betrokkenen een gendersensitief perspectief te hanteren.

---

¹ Met de sekse van iemand doelen we meestal op de aanwezigheid van één of meerdere biologische kenmerken van mannelijkheid of vrouwelijkheid. Gender gaat over de identiteit die iemand heeft of aanneemt, passend bij hoe deze zich voelt. Gender is meer fluïde, maar ook sekse is geen dichotomie. Beiden, zowel sekse als gendernormen hebben invloed op verwachtingen en sociaal culturele rollen.

² E.Reijmers: "Position Paper standpunten landelijk netwerk vrouwenopvang: Veilige opvang en ambulante hulp". (2021) Valente

- **Onze gendersensitieve aanpak getuigt van bewustzijn van de bredere context én is de basis van ons maatwerk.** Naast specialistische hulpverlening, vraagt dit om lobby en agendering van sociale vraagstukken die aan de basis van patronen van geweld liggen.

2.2 Over gendersensitief werken en huiselijk geweld

Wat is gendersensitief werken?

Gendersensitief werken houdt in dat we in de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld rekening houden met het bestaan van (impliciete) gendernormen en genderongelijkheid. En dat hulpverleners de risico- en beschermende factoren die hieruit voortvloeien als basis nemen voor het werken aan het stoppen van geweld en het vergroten van duurzame veiligheid .

Gendernormen

Gendernormen zijn sociale normen over hoe mannen, vrouwen, jongens en meisjes zich zouden moeten gedragen (Rutgers). Zo wordt over mannen en jongens veelal gedacht dat zij dominant, stoer en sportief zijn. Vrouwen en meisjes worden vaak als zorgzaam, gevoelig en elegant gezien.

De laatste tijd staan onze ideeën over man-vrouw verhoudingen en hoe wij met elkaar omgaan regelmatig ter discussie. Bepaalde vormen van gedrag zien we nu eerder als grensoverschrijdend. Ook neemt de aandacht voor diversiteit, inclusie en de emancipatie van zowel mannen als vrouwen verder toe. Gendernormen kunnen verschillen al naar gelang de subcultuur waar iemand deel van uitmaakt (bijvoorbeeld vanuit een bepaalde migratie-achtergrond, genderidentiteit, seksuele voorkeur, etc.).

Genderongelijkheid

In het algemeen worden eigenschappen die worden geassocieerd met vrouwen en vrouwelijkheid binnen samenlevingen lager gewaardeerd. Dit maakt dat meisjes en vrouwen een lagere sociale status en minder macht hebben dan jongens en mannen. Hetgeen in gezinnen en huishoudens invloed kan hebben op de invulling van rollen en patronen, op de interactie tussen personen en op de verdeling van macht en controle over bijvoorbeeld het inkomen.

Tegelijkertijd kunnen diezelfde gendernormen het voor mannelijke slachtoffers van huiselijk geweld lastig maken om om hulp te vragen (Verwey-Jonker 2023, p. 33).

Genderongelijkheid en huiselijk geweld

Het verband tussen genderongelijkheid en huiselijk geweld is vaak onderzocht. Ook internationaal is het bestaan van dit verband een breed gedragen visie in (wetenschappelijk) onderzoek naar geweld tegen vrouwen (Regioplan 2021, p.4).

Concreet is het effect van ...“...deze gender gerelateerde patronen ... terug <te zien> in verschillen in dader- en slachtofferschap bij mannen en vrouwen: In de privésfeer plegen mannen vaker, ernstiger en deels ook ander geweld tegen vrouwen dan omgekeerd, terwijl vrouwen vaker slachtoffer van geweld door mannen worden. Geweld van mannen naar vrouwen leidt vaker tot angst bij het slachtoffer en tot fysiek ernstiger gevolgen. De relatie tussen pleger en slachtoffer (en m.n. (on-) gelijkwaardigheid, afhankelijkheden, aspecten van controle en macht) draagt hier in belangrijke mate aan bij. Als vrouwen geweld plegen doen zij dat vaker uit zelfverdediging.” (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.5).

2.3 Waarom is gendersensitief werken van belang bij de aanpak van huiselijk geweld?

In de aanpak van huiselijk geweld is het dus noodzakelijk om rekening te houden met gendernormen en genderongelijkheid. Ongelijke machtsverdeling, inkomen, werk, ouderschapstaken, en besluitvorming zijn de onderwerpen waar in de hulpverlening goed op doorgevraagd kan worden om vrouwen te ondersteunen in het realiseren van veiligheid, eigen besluitvorming en zelfstandig leven. In het contact met mannen is het van belang om door te vragen naar de ervaringen die zij gehad hebben met geweld. Ook is het voor hulpverleners van belang om zich bewust te zijn van hun eigen gendernormen (Van Klinger, 2023). Een gendersensitieve aanpak leidt tot andere analyses van onveilige situaties, de inzet van andere interventies en andere uitkomsten voor betrokkenen.

“Hoe meer aandacht voor gender in relevant beleid, hoe meer aandacht voor de relatie tussen onderliggende factoren bij het voorkomen en aanpakken van het geweld (zoals ongelijkheid, machtsverschillen, controle, stereotypen, afhankelijkheden, verwachtingen van mannen en vrouwen), hoe meer kans er is dat dit geweld effectief aangepakt wordt. Ontbreekt de aandacht voor gender in beleid dan is er onvoldoende sturing op gendersensitiviteit in uitvoering, onvoldoende waarborg voor een goede bescherming van belangen en veiligheid van slachtoffers en zijn er onvoldoende mogelijkheden om geweld tegen vrouwen en meisjes en huiselijk geweld duurzaam te stoppen.” (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.14)

3. Checklist gendersensitief werken in de vrouwenopvang

Om vrouwenopvang-organisaties te ondersteunen bij het gendersensitief werken, hebben wij een checklist ontwikkeld. Met deze checklist kunnen vrouwenopvang-organisaties voor zichzelf en anderen inzichtelijk maken in hoeverre zij gendersensitief werken bij de aanpak van (ex-) partnergeweld en hoe zij dit ketenbreed kunnen versterken. De checklist bevat ook enkele ontwikkelpunten voor de toekomst.

1. Gendersensitief werken is opgenomen in de visie van de opvangorganisatie

- ✓ De organisatie erkent de rol van gendernormen en genderongelijkheid in het ontstaan en voortbestaan van huiselijk geweld;
- ✓ Ook erkent de organisatie dat de gevolgen van ongelijke machtsverhoudingen en afhankelijkheden zichtbaar zijn op het niveau van de maatschappij, organisaties en cliënten;
- ✓ De organisatie neemt gendersensitiviteit mee als uitgangspunt bij beleids- en methodiek ontwikkeling;
- ✓ De organisatie vraagt maatschappelijk aandacht voor het feit dat het voor de effectieve aanpak van huiselijk geweld onontbeerlijk is om te kijken naar gendernormen en (on-) gelijkheid.

Aanbevelingen voor landelijke doorontwikkeling:

1. Neem gendersensitief werken op in (meerjaren) beleidsdocumenten
2. Neem de checklist gendersensitief werken op in het Kwaliteitskeurmerk Vrouwenopvang

2. Gendersensitief werken is opgenomen in de systeemgericht werkwijze van de organisatie

- ✓ De organisatie besteedt in haar methodiek(en)/ interventie(s) expliciet aandacht aan gendernormen en -ongelijkheid als risicofactor voor onveiligheid;
- ✓ De organisatie maakt genderspecifieke factoren voor mannen, vrouwen en kinderen zichtbaar door te vragen naar familiepatronen, rolverwachtingen, culturele en maatschappelijke normen, verdeling ouderschap, verdeling van financiën en de overdacht naar kinderen.

Aanbevelingen voor landelijke doorontwikkeling:

1. Besteed in de Krachtwerk training aandacht aan gendernormen en -ongelijkheid; (on)macht, controle en afhankelijkheid die kunnen spelen en gendersensitief werken.
2. Werk de gendersensitieve aanpak nader uit in hulpaanbod voor mensen die huiselijk geweld plegen (specifieke risicofactoren en aandacht voor aansluiting in hulpverlening).

3. Machtsverhoudingen, mate van (on-)afhankelijkheid en rolverwachtingen komen expliciet terug in instrumenten en gespreksvragen

- ✓ De organisatie gebruikt instrumenten (ecologisch model, genogram of model van sociale kwaliteit) waarin gendernormen en -ongelijkheid zichtbaar worden;
- ✓ De organisatie werkt met een instrumentarium dat uitgaat van gendersensitieve risicofactoren op het ontstaan en voortbestaan van huiselijk geweld;
- ✓ De organisatie overweegt het gebruik van de aanvullende (intake-)vragen van Verwey-Jonker en het ecologisch model van Regioplan. En overweegt als toevoeging op het instrumentarium, de Masic voor het zichtbaar maken van patronen;
- ✓ De organisatie neemt in het dossier op wie de betrokkenen bij het geweld zijn (wie primair pleger en wie slachtoffer is) en van welke patronen van geweld of gezinsprofielen sprake is (Augeo, 2021).

Aanbevelingen voor landelijke doorontwikkeling:

1. Neem in de uitwerking van de landelijke risicoscreening vragen op die gendernormen en – ongelijkheden inzichtelijk maken.

4. Gendersensitief werken is opgenomen in de deskundigheidsbevordering, scholing en intervisie van de organisatie

- ✓ De organisatie versterkt de kennis en vaardigheden van professionals om gendersensitief te werken;

- ✓ De organisatie maakt rol- en verwachtingspatronen en de invloed daarvan bespreekbaar in bijv. opleiding en intervisie.

Aanbevelingen voor landelijke doorontwikkeling:

1. Verwerk gendersensitief werken in de Geweld in Afhankelijkheidstraining, in Krachtwerk (verdiepings-) training en andere methodische scholing.
2. Draag zorg voor voldoende transfer van inzichten van de kennis van het Verwey-Jonker Instituut, Regioplan en CCVRVDM over gendersensitiviteit naar de praktijk.

5. Gendersensitiviteit is opgenomen in de ketenbrede aanpak van (ex-)partnergeweld

- ✓ De organisatie zet haar kennis en expertise in voor de bevordering van gendersensitief werken in de keten;
- ✓ De organisatie neemt het genderaspect mee in de samenwerkingsafspraken;
- ✓ De organisatie besteedt in de samenwerking, consult en trainingen aan externen aandacht aan de rol van gendernormen en -ongelijkheid, macht en controle in relaties.

Aanbeveling voor landelijke doorontwikkeling:

1. De vrouwenopvang initieert en stimuleert ketenpartners om samen te werken in casuïstiek op basis van de Handreiking Casusbespreking.

4. Toelichting op de checklist gendersensitief werken

4.1 Gendersensitief werken is opgenomen in de visie van de organisatie

Het verband tussen gendernormen en huiselijk geweld is vaak onderzocht en (ook internationaal) een breed gedragen visie in (wetenschappelijk) onderzoek naar geweld tegen vrouwen (Regioplan 2021, p.4). Maatschappelijke opvattingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid (gendernormen) leiden tot verwachtingen en keuzes in gedrag.

“Genderrollen zijn historisch gegroeid, cultureel bepaald en afhankelijk van een specifieke sociaaleconomische, politieke en culturele context. Ze worden beïnvloed door factoren als leeftijd, klasse en etniciteit, maar ook door religie en seksuele geaardheid.” (Daru, e.a. 2016, p.4)

“Het effect van deze gender gerelateerde patronen zien we vervolgens terug in verschillen in dader- en slachtofferschap bij mannen en vrouwen: In de privésfeer plegen mannen vaker, ernstiger en deels ook ander geweld tegen vrouwen dan omgekeerd, terwijl vrouwen vaker slachtoffer van geweld door mannen worden. Geweld van mannen naar vrouwen leidt vaker tot angst bij het slachtoffer en tot fysiek ernstiger gevolgen. De relatie tussen pleger en slachtoffer (en m.n. (on-)gelijkwaardigheid, afhankelijkheden, aspecten van controle en macht) draagt hier in belangrijke mate aan bij. Als

vrouwen geweld plegen doen zij dat vaker uit zelfverdediging.” (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.5).

Bovenstaande kan worden aangevuld met het feit dat in 56% van alle gevallen van vrouwenmoord (femicide) de dader de (ex-) partner is (CBS, 2020).

In de aanpak van huiselijk geweld is het dus noodzakelijk om rekening te houden met gendernormen en genderongelijkheid. Ongelijke machtsverdeling, inkomen, werk, ouderschapstaken, en besluitvorming zijn de onderwerpen waar in de hulpverlening goed op doorgevraagd kan worden om vrouwen en mannen te ondersteunen in het realiseren van duurzame veiligheid³.

Voor zowel vrouwen als mannen vraagt gendersensitief werken aansluiting bij de maatschappelijke rollen en verwachtingen. Daar huiselijk geweld hoofdzakelijk vrouwen raakt, is er in het hulpaanbod veel ontwikkeld voor de vrouw als slachtoffer en haar meegebrachte kinderen. Er is een minder uitgebreid hulpaanbod voor mannen als slachtoffers en mensen die huiselijk geweld plegen.

Een gendersensitieve aanpak leidt tot andere analyses van onveilige situaties, de inzet van andere interventies en andere uitkomsten voor betrokkenen.

“Hoe meer aandacht voor gender in relevant beleid, hoe meer aandacht voor de relatie tussen onderliggende factoren bij het voorkomen en aanpakken van het geweld (zoals ongelijkheid, machtsverschillen, controle, stereotypen, afhankelijkheden, verwachtingen van mannen en vrouwen), hoe meer kans er is dat dit geweld effectief aangepakt wordt. (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.14)

Helaas wordt in de huidige aanpak van huiselijk geweld op dit moment onvoldoende rekening gehouden met de onderliggende genderongelijkheid tussen mannen en vrouwen (Grevio 2020).

Het gevolg is onder andere *“...dat er onvoldoende sturing is op gendersensitiviteit in uitvoering, onvoldoende waarborg voor een goede bescherming van belangen en veiligheid van slachtoffers en dat er onvoldoende mogelijkheden zijn om geweld tegen vrouwen en meisjes en huiselijk geweld duurzaam te stoppen.” (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.14)*

Een casus illustreert dit:

Een vrouw uit Syrië met 2 zoontjes, basisschoolleeftijd, komt in de opvang. In dit gezin is sprake van een traditioneel beeld: vader is de baas in huis, hij bepaalt wat er gebeurt, hij zorgt voor het inkomen. Moeder moet thuis blijven. Vanuit de cultuur is dit gewoon en ook het gebruikte geweld bagatelliseert meneer.

Als we vanuit genderperspectief naar dit gezin kijken, kijken we naar de rollenpatronen en de machtsverhoudingen. Zonder de culturele component uit het oog te verliezen en gendernormen op te leggen, kan er gewerkt worden aan gelijkwaardigheid in de onderlinge verhoudingen, het stoppen van geweld en agressie en het herstel van zowel vader, moeder als de kinderen.

---

³ Gebaseerd op College voor de Rechten van de Mens: *“Gendersensitieve aanpak van levensbelang om partnergeweld te bestrijden, Checklist en acties voor lokale beleidsmakers.” (2021)*

In de praktijk prevaleerde in deze casus het culturele perspectief en werd besloten dat het voor deze kinderen beter was om bij vader in hun oude huis te zijn en naar hun oude school te kunnen. Oma is uit Syrië gekomen om voor de kinderen te zorgen. De kinderen zijn nooit meer bij moeder terug gekomen.

De sector vrouwenopvang werkt van oudsher vanuit het besef dat machtsongelijkheid, mate van afhankelijkheid en stereotype rolopvattingen in de samenleving ten grondslag liggen aan patronen van geweld in relaties.

De laatste jaren maakte de vrouwenopvang, net als de maatschappelijke opvattingen over man-vrouw verhoudingen, een ontwikkeling door. Waar voorheen de focus primair lag op het beschermen van vrouwelijke slachtoffers, is de aanpak van huiselijk geweld inmiddels systeemgericht en met aandacht voor verschillende situaties en achtergronden van de vrouwen, meisjes, jongens, mannen en LHBTIQ+-personen die wij helpen.

4.2 Gendersensitief werken is opgenomen in systeemgericht werken

“Een gender sensitieve aanpak gaat uitstekend samen met een systeemgerichte aanpak, omdat gender één van de factoren is die de relatiedynamiek in een (gezins)systeem beïnvloeden.” (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.4)

Aandacht voor gendernormen binnen de systeemgerichte aanpak betekent altijd ook kijken naar:

- **dwang en controle** binnen (partner)relaties waarin geweld plaatsvindt;
- **macht en (on)gelijkheid** binnen (partner)relaties waarin geweld plaatsvindt;
- **kenmerken van de pleger**, met name gewelddadigheid binnen-/buitenshuis, sociaal-economische omstandigheden, psychopathologie, slachtofferschap (nu of in het verleden);
- **kenmerken van het slachtoffer** (psychisch maar ook anderszins);
- **patronen** in de dynamiek tussen pleger en slachtoffer.

Binnen de vrouwenopvang wordt op dit moment veel uitgevraagd over de dynamiek van geweld, mede door de vragen uit de risicoscreening. Het is de vraag of hulpverleners hiermee voldoende in handen hebben om de controle, afhankelijkheid en macht voldoende in beeld te krijgen en zicht te hebben op de kenmerken van de pleger en het slachtoffer.

Risicofactoren

In *Huiselijk Geweld verklaard vanuit Gender Perspectief* (Daru, e.a. 2016) wordt heel specifiek wetenschappelijk onderzoek weergegeven en met cijfers onderbouwd hoe huiselijk geweld vaker vrouwen treft als slachtoffer, in ernst en duur, na echtscheiding en zwangerschap, en vaker fataal afloopt. Het goed in beeld hebben van de feitelijke risicofactoren en hoe gendernormen daarop inspelen is erg relevant.

De vrouwenopvang is gestart met een verbetertraject voor de landelijke risicoscreening, waarin gendersensitieve risicofactoren worden meegenomen.

4.3 Machtsverhoudingen en rolverwachtingen komen expliciet terug in het instrumentarium

In de Toolbox zijn voorbeelden van instrumenten opgenomen die bijdragen aan de gendersensitieve aanpak van huiselijk geweld. Verder willen we hier het volgende opmerken over Krachtwerk, een methodiek die veel wordt toegepast binnen de vrouwenopvang.

Krachtwerk

In de toepassing van Krachtwerk ligt de nadruk op het versterken van eigen kracht, keuze en bouwen aan zelfstandigheid als uitgangspunten voor hulpverlening. Dit is goed te verbinden aan een systemische context waarin macht en afhankelijkheid spelen. Door echt goed zicht te krijgen op wat de verwachtingen zijn van rollen en culturele normen, kan gekeken worden welke stappen voor deze cliënt passend zijn. In Krachtwerk zou je dat ‘onderdompelen in de leefwereld’ kunnen noemen. In situaties van eengerelateerd geweld wordt dit heel nauwkeurig gedaan door uitermate cultuursensitief te werken en zo oplossingen op maat te vinden.

“Professionals moeten in staat zijn om vormen van geweld te (h)erkennen die gendergerelateerd zijn. De interventies die ingezet worden moeten niet uitgaan van eigen kracht, vrije keuze en economische zelfstandigheid, maar de rol van macht, controle, afhankelijkheid en uit gendernormen voortvloeiende verwachtingen herkennen.” (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.22)

De vrouwenopvang doet er goed aan om juist nader zichtbaar te maken hoe een gendersensitieve benadering binnen een krachtgerichte aanpak uitgewerkt kan worden. In tegenstelling tot het bovengenoemde citaat, willen we als vrouwenopvang bepleiten dat allereerst de rol van macht, (on-) afhankelijkheid en controle in beeld moet worden gebracht als patroon en risicofactor voor geweld, en dat daarnaast versterken van eigen kracht, vrije keuze en economische zelfstandigheid van belang zijn.

Een voorbeeld: naar de opvang gaan, betekent in de praktijk veelal een proces naar een nieuw leven in een nieuwe omgeving. Tegelijkertijd hebben vrouwen als gehuwden, medehuuders, of eigenaren, veelal recht op de woning waar het gezin vandaan komt. Terugkeer naar de oude woning, zonder partner, zou een keuze optie moeten zijn en daarmee recht doen aan de vrouw. Deze keuze wordt veelal praktisch beperkt door ongelijke financiële omstandigheden, oftewel afhankelijkheid. In dit voorbeeld wordt genderongelijkheid zichtbaar en hangt het nauw samen met emancipatie van vrouwen.

Veerkracht

Veel organisaties in de Vrouwenopvang werken met Veerkracht, een methodiek om kinderen te begeleiden die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld. Het is belangrijk om in de uitvoering van Veerkracht gendersensitiviteit mee te nemen en alert te zijn op hoe verschillend jongens en meisjes worden opgevoed en wat voor effecten dat heeft op gedrag en omgang met gevoelens. Kinderen voelen haarfijn de rolverwachtingen aan, Wees daarom alert op mogelijke rolbevestigende stereotypering en op het ‘onevenredig’ aanspreken van de moeder op de veiligheid, opvoeding en behoeftes van de kinderen. Tegelijkertijd vergt het evenwicht in het onbevooroordeeld zijn naar de rollen en keuzes die ouders hebben genomen en de gelijkwaardige verantwoordelijkheid die zij dragen t.a.v. de kinderen. Erkenning voor de verschillende voorbeelden die vaders, moeders en opvoeders hebben is ook van belang.

4.4 Gendersensitief werken in deskundigheidsbevordering, scholing en intervisie

Om gendersensitief werken binnen de vrouwenopvang te bevorderen en integraal onderdeel te laten zijn van het methodisch handelen, is het noodzakelijk gendersensitief werken op te nemen in de deskundigheidsbevordering, scholing en intervisie. Hierboven hebben we aangegeven hoe in bepaalde methodieken (Krachtwerk, Veerkracht) een gendersensitieve component kan worden toegevoegd. Dit zal ook een plek moeten krijgen in de trainingen van de hulpverleners. Elke vrouwenopvangorganisatie is hier zelf verantwoordelijk voor.

Naast deskundigheidsbevordering is het ook belangrijk om normen en waarden t.a.v. gender en mogelijke blinde vlekken te bespreken in intervisie of teamverband. Zo kan de noodzaak van gendersensitief werken verder verstevigd worden.

4.5 Gendersensitiviteit is opgenomen in de ketenbrede aanpak van (ex-)partnergeweld

Voor MDA++ aanpak waarin structureel onveilige situaties van huiselijk geweld fundamenteel worden verbeterd, is een uitwerking van een gendersensitieve aanpak van belang, om oorzaken te identificeren, en aspecten van macht, afhankelijkheid en controle te adresseren. In de ontwikkeling van MDA++ kan de VO helpen deze gendersensitiviteit te concretiseren.

In de samenwerking met de sociale wijkteams, ligt de focus op eigen kracht en zelfregie in de aanpak van huiselijk geweld. Daar de Vrouwenopvang de begrippen nader heeft uitgewerkt vanuit een genderbril, kan zij de sociale wijkteams in samenwerking ondersteunen.

Het stimuleren van Hogescholen om de gendersensitiviteit op te nemen in het curriculum en sociale professionals goed voor te breiden op hun verantwoordelijkheid in de aanpak van huiselijk geweld is eveneens van belang.

Beleidsontwikkeling in de gemeente

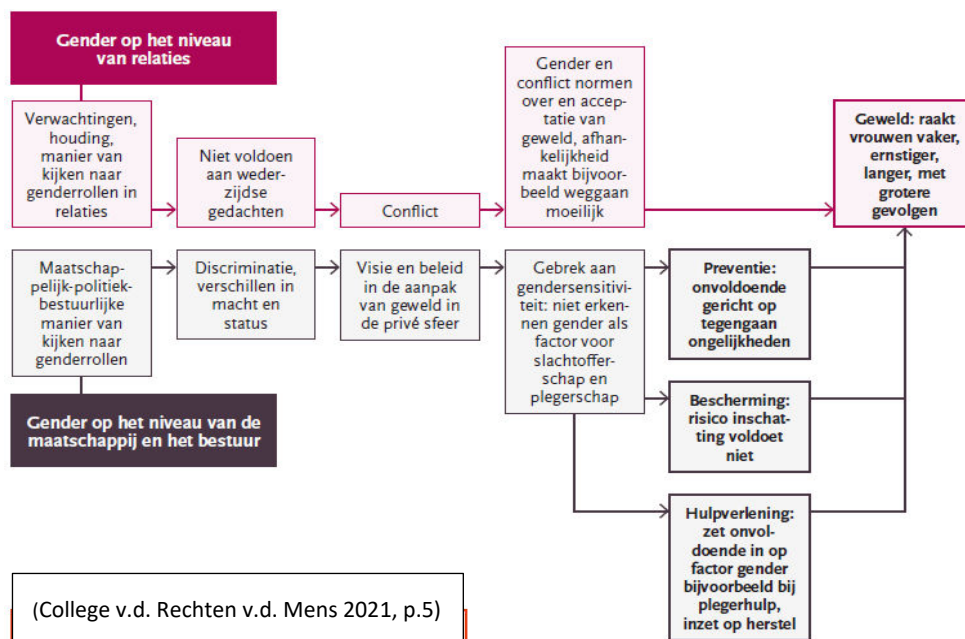
Uit onderzoek naar de bestaande Regiovisies blijkt dat slechts twee gemeentes (Amsterdam en Rotterdam) het genderperspectief hebben opgenomen in het beleid. In de komende jaren moeten er in heel wat gemeentes weer nieuwe regiovisies worden opgesteld en het is een kans voor de VO om met gemeentes de gendersensitief beleid nader vorm te geven. Regioplan heeft hier op een heldere wijze beschreven wat het belang is van dergelijk beleid:

“Hoe meer aandacht voor gender in relevant beleid, hoe meer aandacht voor de relatie tussen onderliggende factoren bij het voorkomen en aanpakken van het geweld (zoals ongelijkheid, machtsverschillen, controle, stereotypen, afhankelijkheden, verwachtingen van mannen en vrouwen), hoe meer kans er is dat dit geweld effectief aangepakt wordt. Ontbreekt de aandacht voor gender in beleid dan is er onvoldoende sturing op gendersensitiviteit in uitvoering, onvoldoende waarborg voor een goede bescherming van belangen en veiligheid van slachtoffers en zijn er onvoldoende mogelijkheden om geweld tegen vrouwen en meisjes en huiselijk geweld duurzaam te stoppen.” (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.14)

Het College voor de Rechten van de Mens wijst op de gebruikte terminologie in Nederland, waarbij huiselijk geweld genderneutraal wordt gebruikt, en geen recht doet aan de onderliggende patronen.

Zij pleitten bijvoorbeeld voor het gebruik van ‘geweld in de privésfeer’ waarbij de invloed van gender op partnergeweld kan worden meegenomen. Deze term is evenzo genderneutraal, maar vermijdt de associatie met ‘huiselijk’, wat geweld geenszins is. In onderzoek wordt ook ‘geweld in afhankelijkheidsrelaties’ gebruikt, wat veel meer recht doet aan gendersensitiviteit als factor bij huiselijk geweld. Desalniettemin is huiselijk geweld nog steeds de meest gebruikte term, en is het van belang goed af te wegen welke terminologie we op welk moment toepassen.

In 2016 is het document “Aandacht voor gender maakt de aanpak van huiselijk geweld effectiever. Wat doet de gemeente?” verschenen i.o.v. OCW. Zij geven hierin concrete voorbeelden van hoe de vertaling van een gendersensitieve aanpak eruit kan zien in een gemeentelijke regiovisie en actieplan.

5. Toolkit gendersensitieve aanpak bij (ex-) partnergeweld

De toolkit bestaat uit hulpmiddelen die bij de deskresearch zijn geraadpleegd. De hulpmiddelen die direct bruikbaar zijn voor de vrouwenopvang zijn hier verzameld. In de toolkit zijn de volgende hulpmiddelen opgenomen.

1. Voor Vrouwenopvang:
  1. [Afwegingskader in relatie tot beschikbare en toegankelijke en adequate hulp en ondersteuning voor alle slachtoffers](#)
  2. [Ecologisch Model](#)
  3. [Vragen voor goede analyse met aanvulling](#)
  4. [Determinanten van geweld](#)
2. Voor samenwerking met ketenpartners en gemeentes
  1. [Casusbespreking voor ketensamenwerking](#)
  2. [Afwegingskader gendersensitiviteit in wet- en regelgeving.](#)
  3. [Checklist gendersensitief beleid voor de gemeenten + 6 actiepunten](#)

5.1 Afwegingskader in relatie tot toegankelijke en beschikbare en adequate hulp en ondersteuning voor alle slachtoffers ⁴

De vrouwenopvang kan de volgende vragen gebruiken om te checken of het beleid en de geboden hulpverlening voldoende gendersensitief is.

- Stuurt het beleid actief aan op een uitvoering waarin rekening wordt gehouden met gender? Is er specifiek aandacht voor de relatie tussen macht, afhankelijkheid en de relatie met geweld?
  - De wijze van onderzoek naar casussen: wordt dader-en slachtofferschap van alle betrokkenen in een systeem goed onderzocht (aard, frequentie en duur van het geweld) en is er daarbij expliciet aandacht voor verschillen in motieven voor en gevolgen (bijv. fysiek, psychisch, angst, sociale contacten en relationele impact) van het geweld en voor afhankelijkheden, macht en controle in de relatie?
- Stuurt het beleid aan op de inzet van instrumenten die rekening houden met gender? Is er specifiek aandacht voor de relatie tussen macht, afhankelijkheid en de relatie met geweld?
- Is het instrumentarium gestoeld op erkenning van de relatie tussen gender, macht, ongelijkheden en geweld?
- Dragen de instrumenten bij aan het terugdringen van de relevante ongelijkheden en geweld? Of worden er instrumenten ingezet die (onbewust) bestaande ongelijkheden bevestigen of versterken?
- Maakt de uitvoering gebruik van methodieken en tools die aandacht aan de relatie tussen gender, macht en afhankelijkheden met geweld?
- Is er in de uitvoering voldoende ruimte voor de situaties die niet aan de norm voldoen en de risico's op geweld die daaruit voort komen?

---

⁴ Regioplan, p.28.

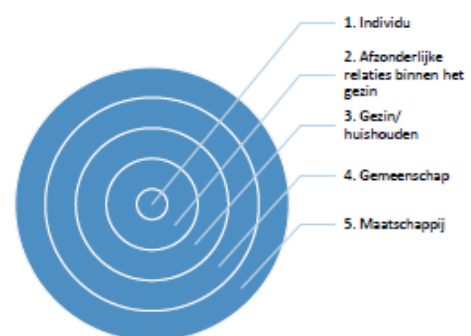
- Is er in de hulpverlening en ondersteuning aan slachtoffers en plegers voldoende aandacht voor m/v verschillen in alcoholmisbruik, psychiatrische of persoonlijkheidsproblematiek en de risico's voor geweld die daaruit voort kunnen komen?
- Beschikken de uitvoerend professionals over voldoende basisvaardigheden voor hulpverlening bij huiselijk geweld om de relatie tussen gender, macht, afhankelijkheden met geweld te erkennen en te herkennen en er adequaat op te handelen?
- Worden professionals gestuurd op deskundigheidsbevordering omtrent de relatie tussen gender, macht, ongelijkheden en de relatie met geweld?
- Herkennen en benoemen professionals patronen van intergenerationale overdracht van geweld, worden ze in hulpverleningstrajecten meegenomen?
- Herken ik het risico voor kinderen in een gezin met sterk traditionele rolpatronen en stereotiepe verwachtingen die niet aan die normen of verwachtingen willen of kunnen voldoen?
- Ben ik me bewust van de relatie tussen gender, macht, ongelijkheden in de relatie tussen kinderen in een gezin en de risico's voor geweld die daaruit voortkomen?
- Ga ik bij de evaluatie en monitoring van de aanpak, ingezette maatregelen en instrumenten na of die aan gender gerelateerde effecten hebben?
  - Pakken ze anders uit voor mannen en vrouwen in de zin van bijvoorbeeld afhankelijkheden, financiën, hulpverlening?
- Heb ik indicatoren opgenomen die inzicht bieden in de rol van risicofactoren die samenhangen met gender, macht en ongelijkheden?
  - Voorbeelden daarvan zijn de relatie tussen plegger en slachtoffer, de aanwezigheid/betrokkenheid van kinderen, echtscheiding, werkloosheid en sociaal isolement.

5.2 Ecologisch model

Gendersensitief werken binnen de systeemaanpak vraagt een nadere uitwerking van de culturele rolopvattingen, verwachtingen, patronen en gedrag. Het gebruik van *het ecologisch model* (De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021 p.7-9) helpt om te begrijpen hoe gelaagd gendernormen en -ongelijkheid doorwerken op het individu, de omgeving en de samenleving. Het zou als werkvorm verder uitgewerkt kunnen worden door vragen per laag uit te werken en de hulpverlener en cliënt (vrouw of man) richtlijnen te geven voor de aanpak. Het is ook geschikt om mee te nemen in het aanbod aan plegers, om bij hen te begrijpen welke rollen en verwachtingen zij ervaren.

Naast het ecologisch model kunnen ook andere instrumenten in het hulptraject worden gebruikt, zoals het genogram of model van sociale kwaliteit. De vraagstelling is bij elk model essentieel om in beeld te krijgen hoe gendernormen en -ongelijkheid doorwerken en wat helpt om verandering te bewerkstelligen.

Om inzichtelijk te maken wat gender concreet betekent in relatie tot GTV & HG maken we gebruik van het ecologisch model dat Ten Boom & Wittebrood in het laatste prevalentieonderzoek van het WODC presenteerden en dat vijf niveaus onderscheidt.

Niveau	Relatie Gender – geweld tegen vrouwen/ HG
<p>Maatschappij</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verdragen en wetgeving • Opvattingen • Politiek-bestuurlijke omgeving • Economische ontwikkeling • Machtsongelijkheid 	<p>Beleid en wetgeving dragen – al dan niet onbedoeld – bij aan het in stand houden dan wel bestrijden van ongelijkheden, die een oorzaak vormen voor GTV&HG. Denk bijvoorbeeld aan regelingen ten aanzien van kinderopvang en partnerschap, beleid en uitvoering op het terrein van sociale zekerheid, verlofregelingen en verblijfsrecht.</p> <p><i>Voorbeeld: versobering van partnerpensioen en partneralimentatie sluit aan bij de maatschappelijke norm ten aanzien van emancipatie, maar pakt onevenredig nadelig uit voor vrouwen, aangezien zij veel vaker financieel afhankelijk zijn van hun partner. Die afhankelijkheid vloeit voort uit de verwachtingen die de samenleving – nog steeds – aan het vrouw zijn, en met name het moederschap, verbindt.</i></p> <p>Politiek-bestuurlijke omgeving: de prioriteit die wordt gegeven aan het wegnemen van onderliggende ongelijkheden en het realiseren van voorzieningen in dat kader (en dus ook: beschikbare middelen).</p> <p>Relevante opvattingen zijn o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cultureel bepaalde, maatschappelijke opvattingen over rollen die horen bij een bepaalde sekse en daaruit voortvloeiende verschillen in macht en maatschappelijke positie tussen mannen en vrouwen en die leiden tot het afkeuren van keuzes die afwijken van die norm. Deze uiten zich bijvoorbeeld in de verdeling van arbeid en zorg en in verschillen in de opvoeding van jongens en meisjes. Deze zijn niet alleen van invloed op reële macht en ongelijkheid, maar ook op bijvoorbeeld de acceptatie van mannelijk slachtofferschap. • Normstelling ten aanzien van emancipatie en gelijkwaardigheid. Deze is van invloed op de erkenning van ongelijkwaardigheid als relevante oorzaak voor GTV/HG. • Normstelling ten aanzien van geweld. <p>Resultierend in zichtbare machtsongelijkheid, bijvoorbeeld de man-vrouw verschillen in het bezetten van politieke bestuursfuncties, in economische zelfstandigheid en in slachtofferschap van geweld.</p>
<p>Gemeenschap</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instanties • Sociaal Netwerk • Openbare Ruimte 	<p>Normstelling en beschikbare hulpbronnen binnen de sociale groep, het sociaal netwerk en vanuit instanties.</p> <p>Sociale groep en sociaal netwerk: normen t.a.v. man-vrouwongelijkheid en gender. Denk daarbij aan acceptatie/ ondersteuning van opleiding van en werk door vrouwen, acceptatie van LHBTQI-identiteit; prevalentie van schadelijke traditionele praktijken. Dit beïnvloedt man-vrouw (on)gelijkheid en welzijn en daarmee de relaties binnen gezinnen/ huishoudens.</p> <p>Op het niveau van instanties gaat het hier bijvoorbeeld om de beschikbaarheid van hulpbronnen in geval van relatiebreuk/ vluchten voor</p>

	<p>geweld, de mate waarin deze gelijk beschikbaar zijn voor mannen en vrouwen en rekening houden met afhankelijkheden; erkenning van de rol van macht/ ongelijkheid in GTV/HG door hulpverleners; het accepteren van beide ouders als volwassenen met eigen wensen en problemen, aanvullend op hun rol als ouder.</p> <p><i>Denk bijvoorbeeld – voortbouwend op het voorbeeld onder ‘maatschappij’ – aan het feit dat een echtscheiding voor vrouwen financieel vaak veel nadeliger uitpakt dan voor mannen. Dat remt hen in het nemen van de beslissing een relatie te verbreken en maakt hen minder zelfredzaam als zij dat uiteindelijk doen.</i></p> <p>Op het niveau van de gemeenschap bevindt zich ook de openbare ruimte. Hier gaat het om zaken als veiligheid op straat, inrichting van de openbare ruimte, normstelling ten aanzien van seksuele intimidatie.</p>
<p>Gezin/ huishouden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Armoede/ werkloosheid • Kwaliteit relaties • Ouderlijke stress • Conflicthantering 	<p>Specifieke gendergerelateerde issues op het niveau van het gezin/ huishouden betreffen de taakverdeling tussen ouders, de opvoeding, de manier van conflicthantering. Uit de traditionele, maatschappelijke opvattingen over gender vloeit een ongelijke verdeling van arbeid en zorg voort, een andere focus bij de opvoeding van jongens dan van meisjes en daaruit voortvloeiend vaak ook een andere manier van omgaan met conflicten tussen de verschillende gezinsleden omdat daarin van meisjes en jongens andere dingen verwacht en geaccepteerd worden.</p> <p><i>Voorbeeld: echte jongens huilen niet en slaan terug; meisjes praten het uit.</i></p> <p>Deze verschillen hebben gevolgen voor de afhankelijkheden tussen beide (ex-)partners en de mogelijkheden die zij hebben om geweld in het gezin te beëindigen. Ze hebben ook gevolgen in het geval gezinsleden <i>niet</i> aan de geldende normen voldoen: zij kunnen daar zelf stress van ervaren en zij kunnen elkaar dat ook kwalijk nemen, wat een apart bron van conflict vormt.</p> <p><i>Denk aan voorbeelden als de werkloze vader die niet bijdraagt aan het gezinsinkomen of de geheel door haar werk in beslag genomen moeder die geen zorgtaken op zich neemt.</i></p>
<p>Afzonderlijke relaties binnen gezin</p> <ul style="list-style-type: none"> • Problemen in de partnerrelatie • Problemen in de ouder-kindrelatie 	<p>De normen op het niveau van de gemeenschap zijn ook van invloed op de relatie tussen de gezinsleden onderling en met name (on)gelijkheden en de rol van macht daarin: traditionele normen kunnen eraan bijdragen dat geweld en controle van de man richting de vrouw, of de zoon richting de dochter, geaccepteerd worden en vormen een bron van conflict wanneer de vrouw/ dochter zich daartegen verzet.</p> <p>Op dit niveau is ook de intergenerationele overdracht van geweld van belang, Kinderen die slachtoffer of getuige zijn van huiselijk geweld hebben een verhoogd risico om als volwassenen ook geweld mee te maken. Daarbij geldt dat zij het traditionele rolpatroon veelal kopiëren: jongens worden als volwassene vaker pleger, meisjes worden vaker slachtoffer (Daru, Mejdoubi,</p>

	<p>de Vaan en Visser (2016)). We zien hier een parallel met de intergenerationale overdracht van de arbeid-zorgverdeling.</p> <p>Echtscheiding is niet alleen een risicofactor voor GTV/HG, gender speelt hier vaak een specifieke rol in. Bij echtscheiding met kinderen spelen gezagskwesties en mannen en vrouwen zijn daar niet gelijk in.</p> <p><i>Aan de ene kant wordt voor zorgtaken vaker naar de moeder gekeken, hetgeen in een echtscheidingsprocedure nadelig kan zijn voor de vader. De tegenhanger is echter dat waar een moeder niet aan de traditionele verwachtingen ten aanzien van het moederschap voldoet (bijvoorbeeld omdat zij haar kinderen 'niet heeft kunnen beschermen' tegen geweld in het gezin) dit haar extra zwaar kan worden aangerekend.</i></p>
<p>Individu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gedrag/ houding • Verslavingsproblematiek • Persoonlijke geschiedenis • Persoonlijke- en/ of psychiatrische problematiek 	<p>Op het individu werken traditionele rolpatronen en de eigen opvoeding in dat kader door in opvattingen over (on)gelijkheid en taakverdeling binnen relaties en in verwachtingen ten aanzien van de partner. Dit kan ook leiden tot een geïnternaliseerde rol binnen de relatie, zoals die van pleger of slachtoffer.</p> <p>Daarnaast blijkt uit onderzoek dat er verschillen tussen mannen en vrouwen zijn in prevalentie van persoonlijkheids-, psychiatrische en verslavingsproblematiek. In samenhang met de sociale omstandigheden, opvoeding en middelengebruik komen hier risico's voor geweld uit.</p>

Het is belangrijk om rekening te houden met de relatie tussen de verschillende niveaus in het ecologisch model. Bij het maken en uitvoeren van beleid en bij het ontwikkelen en implementeren van interventies zullen instanties zich steeds bewust moeten zijn van de rol van gender binnen gemeenschappen, gezinnen, relaties en op individueel niveau, om effectief te kunnen zijn in hun handelen.

5.3 Vragen voor goede analyse

Risicoscreening

In het hulptraject zou een aantal kernvragen over risicofactoren toegevoegd kunnen worden om een beter inzicht te krijgen in de onderliggende problematiek. Vragen⁵ die gesteld kunnen worden:

- Hoe is de rolverdeling bij jullie thuis?;
- Wie gaat er over de financiën?;
- Wie zorgt er voor het inkomen?;
- Is er sprake van gelijkwaardigheid?

Kadera heeft aanvullende vragen bij de risicoscreening opgesteld om hulpverleners te stimuleren om gendersensitief te kijken. Bij het beantwoorden van de vragen uit de risicoscreening worden de hulpverleners uitgenodigd om specifiek te kijken naar:

---

⁵ Afkomstig uit formulier Intake Ambulant van Kadera.

- Opvattingen over mannelijke en vrouwelijke rolpatronen;
- Wederzijdse verwachtingen;
- Ongelijkheid in macht en afhankelijkheid;
- Elementen van dwang en controle;
- Daarbij kijkend naar ouders én kinderen;
- En druk vanuit de sociale omgeving/ maatschappij.

Gezinsprofielen Verwey-Jonker

Het Verwey-Jonker onderscheidt vijf gezinsprofielen, te noemen: 1) intiem terreur, 2) gezin in de stress, 3) langdurige zorg, 4) Kindgedrag en opvoedstress, 5) complexe conflictscheidingen⁶ en hebben een aantal [vragen](#) opgesteld om de mate van geweld en trauma goed uit te vragen. De vragen voor een 'Goede analyse om maatwerk te kunnen bieden' zijn neutraal geformuleerd en vragen op verschillende niveaus door naar gendersensitieve factoren.

Goede analyse om maatwerk te kunnen bieden

- Vraag hoe het geweld er uitziet. Wie doet wat, naar wie en wanneer?
- Is er sprake van dwang? Zo ja, hoe ziet die er uit? Hoe gaat het slachtoffer daar mee om?
- De bewegingsvrijheid: kan de partner het huis uit wanneer zij/hij wil en waar zij/hij naar toe wil? Is de partner vrij zelf te kiezen met wie hij/zij contacten onderhoudt?
- Vraag naar de seksuele relatie. Is er hierbij sprake van dwang? En van geweld? Als er sprake is van seksuele dwang is de kans groter dat de partner controlerend is en het moeilijker is voor het slachtoffer om zich daaraan te onttrekken.
- Is er sprake van angst voor de pleger? Op momenten of continu?
- Vraag naar de reactie van het kind, of het kind angst heeft en hoe het dan reageert. Zijn er ook goede momenten, wat is er dan anders. Bij wie zoekt het kind steun en troost?
- Vraag naar traumaklachten bij ouder en kind zodat je weet of je naar een expert moet doorverwijzen. Wees alert op intergenerationele overdracht, dit komt vaak voor. Vraag dit na bij pleger en slachtoffer. Vraag naar hun jeugd.
- Sociaal netwerk: wie is er betrokken, wie kan steun bieden aan wie? Hoe kijkt het netwerk tegen de problemen aan? Kan het netwerk vergroot worden?
- Breng middelengebruik in kaart: alcohol verlaagt de drempel tot agressie en kan oorzaak zijn van conflicten. Verslaving heeft veel impact op de kinderen; het hangt samen met onveilige opvoedsituatie, onvoorspelbaarheid, parentificatie, angst en gedragsproblemen.
- Stel bij de hulp de veiligheid van alle gezinsleden steeds voorop.

Bron: <https://gezinsprofielen.augeo.nl/augeo-special-gezinsprofielen/goede-screening-en-analyse>

MASIC: Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns

Met MASIC kunnen hulpverleners een gestructureerd onderzoek uitvoeren naar partnergeweld. Doordat beide partners apart uitgebreid worden geïnterviewd ontstaat er een scherp beeld van de dynamiek van geweld. Het is uitermate goed bruikbaar in systeemgerichte interventies, waarbij beide partners worden betrokken in het hulpproces.

---

⁶ <https://gezinsprofielen.augeo.nl/augeo-special-gezinsprofielen/augeo-kennis-gezinsprofielen>

5.4 Determinanten van geweld

Regioplan heeft in haar rapport beschreven hoe de risicofactoren voor partnergeweld verschillend uitwerken voor mannen en vrouwen.

5.5 Casusbespreking

In de samenwerking met ketenpartners op casusniveau is de *Handreiking voor casusbespreking*⁷ een goed middel om gendersensitiviteit in de aanpak goed in beeld te krijgen en als samenwerkingspartners bewustwording te creëren over de rol die gendernormen en -ongelijkheid in huiselijk geweld zaken spelen. De handreiking biedt een concrete uitwerking voor een casusbespreking, waarin de analyse van geweld wordt besproken, de risicofactoren onderzocht en afhankelijkheden en uitwerken van gendersensitief handelen.

Daarnaast worden vanuit het Programma Geweld Hoort Nergens Thuis landelijk trainingen aangeboden op basis van de Handleiding voor Casuïstiekbespreking¹⁴, waarmee specifiek ingegaan wordt op de genderaspecten per fase in het proces van geweld. Ook heeft Regioplan een Masterclass ontwikkeld over Gendersensitief werken bij Huiselijk Geweld.

5.6 Afwegingskader gendersensitiviteit in beleid, wet-, en regelgeving

Afwegingskader gendersensitiviteit in beleid, wet-, en regelgeving.

- **Wordt de relatie tussen gender en geweld expliciet in het beleid belegd?**
  - Heb ik daarbij aandacht voor de maatschappelijke factoren die maken dat vrouwen als groep substantieel vaker slachtoffer worden van deze vormen van geweld en de verantwoordelijkheid die de overheid heeft in dit kader?
- **Is de probleemanalyse gebaseerd op de erkenning van de relatie tussen gender en geweld?**
  - Heb ik gekeken naar verschillen in dader-en slachtofferschap tussen mannen en vrouwen en de aard, omvang en plaats van het geweld?
  - Heb ik deze verschillen meegenomen in de probleemanalyse en formulering van beleid?
  - Is het denkbaar dat het beleid – zonder rechtvaardiging – bovenmatig in het nadeel van vrouwen of mannen uitpakt? *Bijv. omdat vrouwen in het nadeel zijn door een mindere mate van economische zelfstandigheid?*
- **Heb ik zicht op welke gendergerelateerde opvattingen bij dit specifieke beleid een rol spelen? Heb ik de opvattingen geïdentificeerd?**
  - Heb ik aandacht voor de manier waarop gender samenhangt met de dynamiek die (dreigend) geweld veroorzaakt en in stand houdt?
  - Heb ik aandacht voor individuen en de manier waarop ze naar zichzelf kijken, en voor hoe mannen en vrouwen in een relatie naar elkaar kijken?
  - Heb ik aandacht voor de druk die de maatschappij en sociale netwerken (kunnen) leggen op partners en hun onderlinge relaties?
  - Heb ik aandacht voor hoe opvattingen over ouderschap en scheiding een rol spelen in het voortduren van geweld?
- **In hoeverre richt het beleid zich op het doorbreken van gender-stereotypering?**
  - Versterkt het beleid mogelijk bestaande stereotiepe rol-en denkpatronen? *Bijv. omdat het ertoe leidt dat vrouwen meer worden aangesproken op hun rol als ouder, dan mannen?*
  - In hoeverre ben ik als beleidsmaker bewust van mijn eigen (stereotiepe) opvattingen over gender en geweld? In hoeverre ben ik me bewust van mijn eigen (stereotiepe) opvattingen/ bril over andere factoren zoals cultuur, religie etc. en geweld?
- **Is het beleid expliciet gericht op het wegnemen of verminderen van ongelijkheden tussen mannen en vrouwen die bijdragen aan het ontstaan of voortduren van GTV/HG?**

- **In hoeverre stuurt het beleid aan op voldoende beschikbare hulpbronnen om te kunnen ontsnappen aan geweldssituaties en in hoeverre wordt hierbij rekening gehouden met onderliggende ongelijkheden?**
  - *Denk hierbij aan het hervormen van de regelgeving rond partnerpensioen of de partneralimentatie. Zijn de hervormingen gestoeld op het idee van gelijkwaardigheid? Hoe wordt er omgegaan met situaties waarin er geen sprake is van gelijkwaardigheid? Is er sprake van een grotere armoedeval voor vrouwen, dan voor mannen bij een relatiebreuk? Is hoeverre wordt er ondersteuning geboden aan vrouwen om uit een geweldsituatie te kunnen stappen en worden daarmee ongelijkheden versterkt?*
  - Houdt het beleid rekening met alleenstaande moeders?
- **Is het beleid erop gericht om de positie van slachtoffers van GTV/HG te beschermen en te verbeteren?**
  - Wordt hierbij ook gekeken naar de rol die gender, macht, afhankelijkheden spelen in relatie tot geweld en de risico's die daaruit voortvloeien?
  - Is er in beleid voldoende ruimte voor ondersteuning aan slachtoffers die afwijken van de norm?
- **In hoeverre is het jeugdbeleid en (lichte) opvoedingsondersteuning gestoeld op bestaande stereotiepe rolverwachtingen en taakverdeling tussen mannen en vrouwen?**
  - In hoeverre is er sprake van een normstelling ten aanzien van gendergelijkheid?
  - In hoeverre is er ruimte voor ondersteuning aan personen of situaties die niet aan de norm voldoen?
  - Is preventief jeugdbeleid en de (lichte) opvoedingsondersteuning gericht op beide ouders?
- **Ben je in je beleid ter ondersteuning van zwangerschap en aan jonge ouders ook alert op de relatie tussen gender, macht, ongelijkheden en de risico's voor geweld die daaruit voortvloeien? En hou je daarin ook voldoende ruimte voor mensen en situaties die niet aan de stereotiepe normen kunnen voldoen?**
  - *Denk bijv. aan het toenemend risico op geweld als gevolg van zwangerschap. En heb oog voor keuzes van (aanstaande) vaders en moeders die niet aan de gendernormen voldoen (bijv. over de taakverdeling tussen vaders en moeders), maar wel bijdragen aan gendergelijkheid en daarmee ondersteuning verdienen.*
- **Houd je in je beleid rond armoede en werkloosheid rekening met de relatie tussen gender, ongelijkheden, macht en de risico's van geweld die daaruit voortvloeien? En hou je daarin ook voldoende ruimte voor mensen en situaties die niet aan de stereotiepe normen kunnen voldoen?**
  - is er voldoende ondersteuning voor mensen die werkloos worden, voor de maatschappelijke, groeps- en relationele druk die dat kan veroorzaken en de risico's voor geweld die daaruit voort kunnen komen?
- **In hoeverre is het beleid rond (echt)scheidingen ingericht op het doorbreken van patronen van geweld en ongelijkheden en het voorkomen van macht en controle na een relatiebreuk?**
  - Ben je je er als beleidsmaker van bewust dat er na een scheiding geen instrumenten meer ingezet moeten worden die ervoor zorgen dat de pleger geweld en macht kan blijven uitoefenen?
- **In hoeverre is het beleid zo ingericht dat een slachtoffer niet eenzijdig verantwoordelijk wordt gehouden voor de veiligheid in het gezin?**
  - *Denk hierbij aan bijv. het verantwoordelijk houden van moeders voor het terugkeren naar de gewelddadige partner, wanneer zij elders geen opvang en inkomen krijgen.*

5.7 Checklist gendersensitief beleid voor gemeenten

De invulling van de aanbevelingen van GREVIO vereist het nemen van de volgende stappen:

1. Erken dat er vormen van geweld zijn waar vrouwen onevenredig vaak slachtoffer van worden *omdat zij vrouw zijn* (zoals uitgewerkt in het analysekader).
2. Neem in beleid dat zich richt op deze vormen van geweld (zoals hierboven en in de GREVIO-rapportage genoemd) gender als oorzaak op en stel doelen die gericht zijn op:
  - o bewustwording (stakeholders realiseren zich de rol die gender speelt),
  - o benoemen (in de aanpak van huiselijk geweld wordt daar waar gender een rol speelt dat concreet benoemd), en
  - o aanpakken (het geweld zelf wordt gendersensitief aangepakt, maar het beleid richt zich ook op het wegnemen van gender als oorzaak).
3. Leg daarbij de verbinding tussen alle verschillende stukjes beleid die zich nu op onderdelen van de problematiek richten, waaronder ook het emancipatiebeleid, door hierop te coördineren en toe te zien op de uitvoering.
4. Pas wet- en regelgeving waar nodig aan zodat in voldoende mate rekening gehouden kan worden met gender als oorzaak voor deze vormen van geweld. Daarbij gaat het zowel om wet- en regelgeving zelf als de toepassing daarvan.

(De Vaan, Harthoorn, Martina, 2021, p.14-15)

Er zijn drie rollen van de gemeenten die bijdragen aan effectieve gendersensitieve hulpverlening:

- 1) Als opdrachtgever faciliteren van aanbod
- 2) Als toezichthouder WMO op kwaliteit en veiligheid
- 3) Als dienstverlener die diensten levert aan slachtoffers en plegers, zoals inkomensondersteuning, schuldhulpverlening, participatie, thuiszorg, huisvesting en cliëntenondersteuning.

Het College voor de Rechten van de Mens heeft een checklist opgesteld en bijbehorend 6 actiepunten die de gemeenten met enkele vragen eenvoudig ondersteunt in het herkennen van genderspecifiek beleid en de effectiviteit ervan.

De *checklist gendersensitief beleid voor gemeenten*⁸

Beleid voor het voorkomen en bestrijden van partnergeweld tegen vrouwen is alleen effectief indien dit beleid gendersensitief is. Met behulp van onderstaande checklist kan de gemeente het huidige beleid evalueren, het gesprek aangaan met bestuurders en collega's en vervolgens acties formuleren.

Interne Visievorming	
✓	Wij onderkennen in onze gemeente het belang van mensenrechten zoals gegarandeerd in internationale verdragen waaronder het Verdrag van Istanbul en het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen. Wij stellen de mensenrechten van slachtoffers centraal in onze aanpak van geweld tegen vrouwen.
✓	Wij erkennen als gemeente dat genderongelijkheid een belangrijke oorzaak van geweld tegen vrouwen is en dat gendergerelateerd geweld een schending van de mensenrechten van vrouwen is.

⁸ College voor de Rechten van de Mens: "Gendersensitieve aanpak van levensbelang om partnergeweld te bestrijden, Checklist en acties voor lokale beleidsmakers." (2021)

✓	Wij moedigen onze ambtenaren aan om te reflecteren op de eigen opvattingen rond gender en de manier waarop opvoeding, omgeving en ervaring hun handelen kleurt.
✓	Wij zijn met collega's en met het maatschappelijk middenveld in gesprek over de maatschappelijke verschillen die er zijn tussen mannen en vrouwen en de gevolgen binnen gezinnen en relaties.
	Beleid opstellen
✓	Wij verzamelen genderspecifieke data die nodig zijn om een goede probleemanalyse te maken van genderongelijkheid en partnergeweld tegen vrouwen in onze gemeente.
✓	Wij hebben een integrale aanpak om genderongelijkheid en partnergeweld tegen vrouwen in onze gemeente te voorkomen en te bestrijden.
✓	Wij werken binnen onze gemeente effectief samen tussen de verschillende domeinen waaronder emancipatie, werk en inkomen, zorg en onderwijs, en veiligheid om deze aanpak uit te voeren.
✓	Wij richten onze preventie activiteiten op de oorzaken die ten grondslag liggen aan geweld tegen vrouwen, waaronder genderongelijkheid.
	Uitvoering
✓	Wij werken samen met de uitvoerende afdelingen en organisaties uit verschillende domeinen, waaronder inkomen, wonen, welzijn, jeugd, zorg en veiligheid.
✓	Wij zijn ons bewust van de obstakels die onze burgers ervaren bij het doen van een melding van partnergeweld, als slachtoffer, als plegger en als omstander of anderszins betrokkene. We werken met o.a. Veilig Thuis om die drempels te verlagen.
✓	Wij spreken met Politie en Veilig Thuis af dat zij rekening houden met gender in de risicoanalyse en geboden bescherming wanneer burgers melding maken van partnergeweld.
✓	Wij toetsen goed of de uitvoerders van hulpverlening aantoonbare expertise hebben over gendergerelateerd geweld en of de geboden hulpverlening aan slachtoffers en plegers in onze gemeente voldoende gendersensitief is. Wij doen dit vanuit onze rol als gemeentelijk dienstverlener.
	Evaluatie
✓	Wij gaan in de evaluatie van ons beleid en hulpverlening voldoende na of de door ons genomen maatregelen gendergerelateerde effecten hebben. We kijken hier in ieder geval goed naar het beleid te voorkoming van geweld in de privésfeer, bescherming van slachtoffers van partnergeweld en ondersteuning bij herstel. Bijv. pakken maatregelen anders uit voor mannen en vrouwen, hebben ze verschillende gevolgen voor afhankelijkheden, financiën, hulpverlening?

Actiepunten voor gemeenten:

1. Durf het genderverschil te benoemen en te erkennen.
2. Verzamel genderspecifieke data voor een betere probleemanalyse, beleidsevaluatie en publiekscommunicatie
3. Breng verschillende domeinen binnen de gemeente samen in een gecoördineerde en integrale aanpak om genderongelijkheid en partnergeweld tegen vrouwen te bestrijden.
4. Richt preventie op de oorzaken van geweld tegen vrouwen
5. Zorg voor voldoende bescherming zodat vrouwen partnergeweld veilig kunnen melden.
6. Toets als opdrachtgever; toezichthouder en gemeentelijk dienstverlener of de hulpverlening die aan slachtoffers en plegers geboden wordt voldoende gendersensitief is.

Bronnen

- Augeo Kennis, 2021. *Gezinsprofielen, Hulpmiddel om geweldspatronen binnen gezinnen te herkennen.*
- College voor de Rechten van de Mens: “*Gendersensitieve aanpak van levensbelang om partnergeweld te bestrijden, Checklist en acties voor lokale beleidsmakers.*” (2021)
- <https://gezinsprofielen.augeo.nl/augeo-special-gezinsprofielen/goede-screening-en-analyse>
- S.Daru, J.Mejdoubi, K.de Vaan, A.Visser: “*Gendersensitief handelen bij huiselijk geweld; Handreiking voor casusbespreking.*” (mei, 2016)
- S.Daru, J.Mejdoubi, K.de Vaan, A.Visser: “*Aandacht voor gender maakt de aanpak van huiselijk geweld effectiever, wat doet de gemeente?*”. (mei, 2016)
- S.Daru, J.Mejdoubi, K.de Vaan, A.Visser: “*Huiselijk Geweld verklaard vanuit genderperspektief; literatuurstudie.*” (mei, 2016)
- N.Jongepier, S. v.d.Kleij; “*Veerkracht, begeleiden van kinderen en hun ouders in de opvang*” (2018), Van Montfoort.
- Klingeren, van I., *Exploring an understanding for the person committing domestic violence.* Eindhoven, 2023.
- Regioplan: *Gendersensitief systeemgericht werken: waarom gendersensitief werken binnen een systeemgerichte aanpak vanzelfsprekend is: een toelichting*, september 2021
- E.Reijmers: “*Position Paper standpunten landelijk netwerk vrouwenopvang: Veilige opvang en ambulante hulp.*” (2021) Valente
- K.B.M de Vaan, M.M.de Boer en M.C.Vanoni: “*Genderscan aanpak huiselijk geweld*”, (2013), Amsterdam, Regioplan.
- K.de Vaan, H.Harthoorn, K.Martina: “*Gendersensitiviteit in de Nederlandse aanpak van huiselijk geweld: nadere concretisering van de GREVIO-aanbevelingen*”, (Amsterdam, 2021), Regioplan.
- Verwey-Jonker, Utrecht, 2023. *Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties.*

Bronnen voor visie Valente:

- *Kwestie van lange adem, Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen?*, Steketee M., Tierolf, B., Lünemann, K. en Lünemann, M., Verwey Jonker Instituut, Utrecht, november 2020
- *Gezinsprofielen: hulpmiddel om gezinsprofielen in gezinnen te herkennen*, Augeo Kennis, 2020: <https://gezinsprofielen.augeo.nl/augeo-special-gezinsprofielen/augeo-kennis-gezinsprofielen>
- *Rapport Maatschappelijke Business case: Methodisch werken met Kinderen in de opvang*, Sinzer, 2021 <https://www.valente.nl/nieuws/begeleiding-van-kinderen-in-de-opvang-elke-bestede-euro-levert-twee-euro-op/>
- *In de lift, cohortstudie naar de effecten van de Oranje Huis-aanpak*, Lünemann, K., Lünemann, M., Compagner, M., Verwey Jonker Instituut, Utrecht, januari 2021
- *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risico gestuurde zorg*, Van Arum, S., Vogtländer, L., GGD GHOR Nederland, 2016
- *Propositie De winst van het Sociaal domein*, VNG, Divosa, april 2021 (p. 7 *Samenhangend handelen bij dreigende onveiligheid*)